

MAGYARÖRMÉNY TUDÁSTÁR

Jelen dokumentumot a Magyarörmény Tudástár ingyenes digitális könyvtárból töltötték le. A pontos felhasználási jogokat kérjük nézze meg a honlapon!

www.MagyarormenyTudastar.hu

...Az Örmény Genocídiumot a világ 15 állama ismerte el hivatalosan: Argentína, Belgium, Olaszország, Kanada, Ciprus, Libanon, Görögország, Hollandia, Szlovákia, Vatikán, Svédország, Svájc, Oroszország, Franciaország és Uruguay. ...Az Örmény Genocídiumot természetesen Örményország és a Hegyi-Karabah Köztársaság is elismerte..."

(A *Frigyesy Ágnes* által szerkesztett tudósítás megjelent a Polgári Hírszemle, a Fidesz, a KDNP honlapjain, valamint az Erdélyi Napló Kolozsváron megjelenő hetilapban és a Kapu értelmiségi havilapban)

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

I. rész

Az örmény kultúra kezdetei

A Kaukázustól délre fekvő területek már két millió éve lakottak. A *Homo erectus* fajba tartozó népek éltek itt, gazdag leletanyagot hagyva maguk mögött.

Magának az örmény kultúrának a története több mint 6000 évre nyúlik vissza. A Kr. e. V. évezred végétől kezdve indult itt fejlődésnek a letelepedett civilizáció, ettől kezdve találunk kőből épült településeket. A Kr. e. IV. évezredtől már fejlett városokat találunk, az utóbbiak a III. évezredtől már a babiloni városokkal vetélkednek. Ugyanebből az időszakból már helyi államnevek, sőt királynevek is ismertek az asszír feliratokból.

Az örmény nép három összetevője

A történelmi Örményország, azaz Armenia első, név szerint is ismert lakói az ún. *hurri* népek, akik az örmények őseinek tekinthetők. Ők voltak egyúttal az első államalapítók ezen a földön. Az örmény nép azonban, a magyarsághoz hasonlóan, több népcsoport összeolvadásával alakult ki. Armenia területére a Kr. e. II. évezredben indoeurópai népek érkeztek, amelyek az indoeurópai nyelvcsalád anatóliai alcsaládjába tartozó nyelveket beszélték. Ők még mindig nem az örmények közvetlen ősei. Az a nép, amelyik az örmény nyelv őseit, a protoörményt hozta magával, Kr. e. 1200 körül telepedett le Armeniában.

Herodotosz tanúsága szerint az örmények a fríggek szálláshelyéről költöztek el. A fríggekről tudjuk, hogy a Balkán-félszigetről érkeztek Anatóliába, ahol a perzsák elfoglalták új országukat. Az örménység tehát a hurri, az anatóliai (indoeurópai) és a protoörmény (szintén indoeurópai) nyelvet beszélő népelemekből alakult ki. Az utóbbi népcsoport bizonyult a legerősebbnek, és végül az Armeniában élő indoeurópai és hurri népek örményajkúvá váltak.

A protoörmény népcsoport eredete és rokonsága

Az örmények magukat a *haj* népnévvel jelölik. Ezt a nevet már régóta összefüggésbe hozták az Armenia északkeleti részén valaha fennállt állammal, amelynek neve Hajasa-Azzi. Azóta kiderült, hogy Hajasa nyelve indoeurópai ugyan, de biztosan nem az örmény nyelv őse vagy közelebbi rokona. Így más rokon után kellett nézni.

Az örmények, amint említettük, a fríggek közelében laktak a Balkán-félszigeten. Velük együtt költöztek el onnét Kr. e. 1200 körül, az ún. tengeri népek vándorlása során. A fríg indoeurópai nyelv; a göröggel való rokonságáról elsőként *Pláton* (!) tájékoztat. Az örmény, noha ugyancsak indoeurópai nyelv, nem áll közeli rokonságban a fríggel.

Az örmények közelebbi rokonságáról egy másik ókori görög szerző, *Homérosz* műve alapján tájékozódhatunk. Híres eposzában, az *Iliászban* találunk egy *pajón* nevű népet. Tudjuk, hogy az -ón végződés tipikus görög népnév-képző, így ezt levágva kapjuk meg a szó tövét. Azt is tudjuk, hogy az indoeurópai szókezdő p-ből az örményben h lett, pl. `apa': patr > hajr. Ha tehát az *Iliászból* ismert *pajón*

népnév tövén (paj) alkalmazzuk ugyanezt az örmény hangtörvényt, akkor megkapjuk a haj alakot, amely azonos az örmények önelnevezésével. És ami tovább erősíti ezt az azonositást: a pajónokról tudjuk, hogy a Balkán középső részén éltek, ahol a frígek és az örmények.

Újabb kutatások azt a feltételezést is felvetették, amely szerint az örmények abba a népcsoportba tartoztak, amelyeket az ókori források *műsz* néven emlegetnek. A Római Birodalom egyik balkáni tartományának neve, *Moesia* szintén ezt a népnevet hordozza magában. A *műsz* szó eredeti hangzása az ógörögben: *műsz*. A tengeri népek vándorlásáról tájékoztató asszír források egy *muski* nevű népről beszélnek; a *k*-ban nem nehéz felismerni az örmény *-k'* ragot, amely a többes szám jele.

És egy utolsó érv: az örmények a névelőt a szó végére teszik. Ez a jelenség az indoeurópai nyelvekben kizárólag a Balkánon fordul elő, ott is több, különböző csoportba tartozó indoeurópai nyelvénél: a bolgár szláv nyelv, a román újlatin, míg az albán régi balkáni nyelv. A névelőnek a szó végére való helyezése tehát ősi balkáni jelenség; a bolgár és a román is ebből a balkáni ősi rétegből vette át (hiszen nem balkáni szláv és újlatin nyelvekben hasonló jelenséget nem találunk).

A régi balkáni népek közül egyedül az albán és, amint láttuk, az örmény tartotta meg eredeti nyelvét, a többiek romanizálódtak vagy elszlávosodtak.

(Folytatjuk)

(Elhangzott 2007. április 19-én az Örmény Kultúra Hete nyitó előadásán)

Nikolaj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium Szerkesztői gondolatok a most megjelent kötet elé

A XX. század első nagy népirtása az örményekkel történt meg, amikor az őshaza ma Törökországhoz tartozó részén élő örményeket, mintegy 1.500.000 embert irtottak ki a törökök. A már XIX. század végén megindult örményüldözésnek összesen mintegy 2.500.000 örmény esett áldozatul. A népirtás elől menekülők szétrajzottak a nagyvilágban. Érkeztek kis számban Magyarországra is, hisz itt már évszázadok óta éltek örmények diaszpórában.

Őseik még 1239-ben menekültek el az őshazából, az "ezeregytornyú Ani" fővárosból a szeldzsuk török, mongol támadások miatt, s hosszú évszázadok menekülése után 1672-ben Erdélyben találtak menedéket *I. Apafi Mihály* fejedelem engedélyével. Virágzó diaszpórárt hoztak létre Szamosújváron (Armenopolis), Erzsébetvárosban, Gyergyószentmiklóson és Csíkszépvízen.

Az erdélyi diaszpóra Trianon tragédiájának köszönhetően a XX. század elején szétbomlott és sokan Magyarországon találtak menedéket, bővítve a XVIII. század végétől már itt élő erdélyi örménység létszámát. Ezen erdélyi örmény diaszpóra 1920-ban létrehozta a Magyarországi Örmények Egyesületét és nyomban megkezdte az Örmény Genocídium elől menekült nemzettestvéreik megsegítését, a magyarországi befogadásuk, beilleszkedésük elősegítésével. Közülük sokan a II. világháborút követő negatív politikai és gazdasági változások hatására Nyugatra és Amerikába távoztak.

Könyvünk három anyag összeállítása. Alapját képezi *Nikolaj Hovhanniszján* jereváni történész professzor könyve: *Az Örmény Népirtás*, melyet az Örmény Tudományos Akadémia Orientalisztikai Intézete adott közre Jerevánban 2005-ben. A vizuális ismereteket szolgálja az Örmény Tudományos Akadémia Örmény Genocídium Múzeuma által a genocídium 90. évfordulójára készített emlékkiállításának anyaga, archív fotókkal és tablókkal. A harmadik rész pedig bemutatja, hogy a *Szongott Kristóf* által szerkesztett szamosújvári *Arménia magyar-örmény havi szemle* hogyan kísérte figyelemmel örmény nemzetfeleink tragikus sorsát a XIX. század végétől a XX. század elejéig, a lap megszűnéséig, valamint a Magyarországi Örmény Egyesület miként segítette a hozzánk érkező menekülteket, hogy otthonra találjanak Magyarországon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület célja, hogy e könyvével a magyar társadalom és politikum számára több oldalról megvilágított és dokumentált anyagot szolgáltatson a XX. század első nagy népirtásáról, mely méltatlanul elhallgatott mind a mai napig. Szeretnénk elérni, hogy a Magyar

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

2. rész

A letelepedett civilizáció kialakulása Örményországban

Az emberi civilizáció fejlődésében a gyűjtögető, halászó, vadászó életmód utáni fázis a növénytermesztő és állattenyésztő gazdálkodás, majd a kézművesség kezdetei. Ekkor következett a letelepedett civilizációk kialakulása.

Armenia, vagyis a történelmi Örményország területén a Kr. e. V. évezred végén kezdődött meg a kő építkezési anyagként való rendszeres használata. Ettől az időtől, melyet *rézkőkorszaknak* nevezünk, már kőből épült fix lakóhelyekből álló településeket találunk.

A korai városépítkezés több fázisával találkozhatunk Armeniában. *Teghut* települése még nem mutat nagy változatosságot: kerek épületek állnak egymástól elszigetelve.

A Kr. e. IV. évezredbeli települések legjellegzetesebb képviselője *Sengavit*.

Ez utóbbi *Teghut* településéhez képest számos újítást mutat. Az itteni koralakú épületek jóval nagyobbak, és találunk téglalap alakú épületeket is. Sengavit házai csoportokba rendeződnek. A települést 4 méter vastag fal övezi, így Sengavit már városerődnek nevezhető.

A Kr. e. III. évezredben megjelent a monumentális építkezés, amelyet *Mokhrablur* ötezer éves temploma képvisel. Ebből a korból származnak a megalitikus műemlékek is, amelyek közül a legjellegzetesebbek az úgynevezett *visap*-kövek. A visapok hal alakúak, 2-5 méter magasak és kultikus célt szolgálnak. Sziszián környékén található a *Zorac karer* nevű emlékmű, amely csillagvizsgálóként szolgált.

A Kr. e. II. évezredben továbbra is építenek városerődöket. Az épületek ma-

Kör alakú épület alapjai Sengavitből
(Kr. e. VI. évezred)

Megalitokból álló csillagvizsgáló Sziszián mellett (Kr. e. V. évezred)

gassága eléri a hét métert. *Motkanberd* fellegvára köré épültek a lakóépületek. E város méretei semmiben sem maradtak el a mezopotámiai városokétól.

Az első jelentősebb államok:

Mitanni és Nairi

Armenia területére a Kr. e. IV. évezredben érkezhettek a *hurrik*, egy ismeretlen eredetű nép. Az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartozó *anatoliai* nyelveket beszélő népek a Kr. e. II. évezredben alapítottak itt államokat.

Az első hurri államokról, amelyek a Kr. e. III. évezredben jöttek létre, asszír feliratokból értesülünk. Ugyancsak a hurrik alapítottak erős törzsszövetségi államot egy évezreddel később, a Kr. e. XV. században, *Mitanni* néven. A Mitanni Királyság a XV-XIII. század között állt fenn. Uralkodói az egyiptomi fáraókkal leveleztek; a mitanni hurri nyelvemlékek részben innen, nagyobb részben pedig a szomszédos *Hettita Birodalom* könyvtárából kerültek elő. Mitanni területe Armenia déli, Mezopotámia északi részére korlátozódott. Fővárosa *Vassukanni* volt, az Eufrátesz északi folyásánál. A XIV. század végén a Hettita Birodalom és Asszíria közötti ütközőállammá vált. A XIII. század első harmadában a megerősödő Középasszír Birodalom elfoglalta és tartományává tette.

Az Armenia középső részén található államok is bizonyos mértékben Asszíria fennhatósága alatt voltak. Az asszír feliratok előbb *Uruatri* népének felkeléséről beszélnek, a későbbiekben pedig *Nairi* királyairól szólnak. Nairi nem volt egységes állam, hanem kisebb fejedelemségek laza

politikai szövetsége, amely a terület katonai védelmére jött létre.

Urartu alapítása

Mind politikai, mind kulturális tekintetben a hurrik legjelentősebb államalakulata *Urartu* volt. Az *Uruatri* név a IX. századtól már ebben az alakban szerepel az asszír feliratokban. Az állam önelnevezése *Biainili*, amely a Van-tóról (urartui nyelven: *Biaini*) kapta a nevét. Urartu állam három nagyobb tó köré szerveződött, mai nevükön: *Van*, *Szeván*- és *Urmia*-tó. Ezek közül az első feküdt az állam középpontjában, amely mellett az uratrik eredeti szálláshelye volt. Ezért adták országuknak a *Biainili* nevet, amelyet *Pjotrovcsikij* neves szovjet régész nyomán *Van-tói Királyság*-nak fordíthatunk. Az Urartu elnevezés pedig feltehetőleg azonos a héber *Ararát* szóval. Az Ararát-hegy Armenia jellegzetes pontja, az asszírok ezen hegy után nevezhették az országot és népét.

Urartuban a IX. század elejétől a VI. század elejéig a *Lutiprida*-dinasztia uralkodott. Első jelentős királyuk I. *Szarduri*

Erebuni erőd külső falának részlete
(Kr. e. 782)

volt, aki a Van-tó keleti partján levő *Tuspa* városát tette meg fővárosnak.

Armenia II. és I. évezredbeli államai, közülük is legfőképpen Urartu, továbbfejlesztették a rézkőkorszak építészeti vívmányait. Az urartuiak nagyszámú erődöt és várost építettek, amelyek a későbbiekben az örmények első jelentős városai lettek

és a mai napig fennállnak. Az urartui királyok nyári rezidenciájául előbb *Giarniani* tartomány erődje szolgált, ez a mai *Garni* várnak felel meg. I. *Argisti* király Kr. e. 782-ben új erődöt épített, *Erebuni* néven. Ez utóbbi erőd köré szerveződött az a város, amelynek mai neve *Jereván*.

(Folytatjuk)

Helyreigazítás. A jelen cikk első részében szereplő két görög szerző neve helyesen *Héro-dotosz*, illetve *Platón*. A szerzőtől és olvasóinktól elnézést kérünk az elírásért. A szerk.

Meghívó

Fővárosi Örmény Klub

2007. június 21. du. 17 órakor
Cím: V. Budapest, Semmelweis
u. 1-3.
Bartók terem

Program:

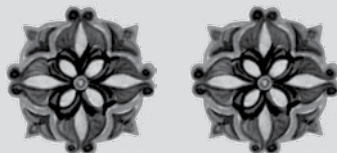
Bemutkozik *Fülöp Ákos* atya,
az *Örmény Katolikus Plébánia*
frissen kinevezett
adminisztrátora
Vendégünk *Dr. Garda Dezső*
történész, *egyetemi docens*
(*Gyergyószentmiklós*) *Gyergyói*
örmények könyve
(*Budapest 2007*) –
könyvbemutató

A klubestet az Erdélyi Örmény
Gyöke-rek Kulturális Egyesület
és a Fővárosi Örmény Önkormányzat
rendezi

Reményik Sándor Ki beszél?

*Arany jegenye, ki beszél veled?
Valaki megszólított messziről,
Attól remeg most minden leveled.
A szél, a szél, a szél beszél veled.
De mi a szél?
Sok sóhajtás,
Mely összegyűlt, s most egyszerre
beszél.
Egy sóhajtás alig egy lehelet,
De sok sóhajtás egymásba fogózva
Átrepül országhatárok felett,
És megtalálja, amit szeretett.
Valaki sokat sóhajtott feléd,
Sok sóhajtása egymásba fogózott, -
Most elérte az arany jegenyét.*

Kolozsvár, 1925 október

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

3. rész

Az ókori Örményország

Az örmény államok keletkezése

Az első örmény állam Urartu állam helyén jött létre a Kr. e VI. században. Az uralkodó hatalom kicserélődése nem egyik napról a másikra következett be. Az első csapást Urartura nézve az jelentette, amikor az asszír uralkodó, III. *Tiglatpilezer* 743-ban hadjáratot indított ellene és jelentős vereséget mért rá, kifosztva fővárosát, *Tuspát*. Ezután II. *Szargon* hadjárata következik, aki elpusztítja *Muszaszír* városát, ahol az urartui legfőbb istenség, *Khaldi* temploma állt. A VII. században az Asszír Birodalom ugyan meggyengül, de újabb pusztító hadak vonulnak végig Urartu területén: az észak felől betörő nomád *kimmerek* és a *szkíták*. Érdekes, hogyan őrizte meg e két iráni nép emlékét a Kaukázus két régi

népe, az örmények és a grúzok saját mitológiájukban. A kimmerek nevét a grúz nyelv örökítette tovább: *gmiri* = hős, míg a szkíták (saját elnevezésük: *szaka*) emlékét az örmény nyelv: *höszka* = óriás.

A VII. sz. végétől a VI. sz. elejéig Urartu még fennállt ugyan, de területe a felére zsugorodott, végül átadta helyét az örmény államiságnak.

A VII. század végén új hatalom jelent meg a Közel-Keleten: a Méd Birodalom. Ők Babilonnal szöveterküdtek Asszíria ellen, és ebbe a szövetségbe

Szt. Ecsmiadzin Székesegyház

beletartozott az első ismert örmény fejedelem, *Parujr* hadserege is. A szövetségesek 612-ben *Ninive* városánál döntő vereséget mértek Asszíriára. A keletkezett hatalmi űrt kihasználva jöttek létre az első örmény államok.

Az a tény, hogy Urartu állam még meg sem szűnt egészen, az örménység máris önálló államokat hoz létre viszonylag nagy területen, arra utal, hogy az örmény nép az urartui uralom alatt megerősödött és számszerű fölénybe került. A csupán katonai hatalommal egybetartott urartui állam több, indoeurópai és egyéb nyelvű népe a Kr. e. I. évezred első felében örményajkúvá vált.

Ervandida-dinasztia

Asszíria vereségét követően, a Kr. e. VI. század elején I. (*Rövidéletű*) *Ervand* alapított államot az egykori Urartu területén. Ő az ún. Nagy-Ör-

Garni. Pogány templom

ményországnak volt az alapítója. A következő századokban ezen az államon kívül még további örmény államok is léteztek a térségben: nyugatra *Kis-Örményország* (nem összetévesztendő a középkori Kilikiai Kis-Örményországgal), délnyugatra pedig *Szophéné* (örményül: *Copk*). Megjegyzendő, hogy a Nagy-Örményország elnevezés nem vonható párhuzamba a Nagy-Magyarország névvel: az előbbi egymással *egyidőben* létező államok elkülönítésére szolgál, míg az utóbbi Magyarország területére *időbeli változására* utal.

Az Ervandidák államát hamarosan bekebelezte egy újonnan született birodalom, a Perzsa Birodalom. Ez utóbbi volt a világ első nagy birodalma, amely Európától Indiáig terjedt. Ebben a birodalomban az örmény tartományt továbbra is ervandida helytartó irányította.

A perzsa I. (*Nagy*) *Dareiosz* király évkönyvében, az ún. *behisztuni feliratban* szerepel először az *Armina* név úgy, hogy már egyértelműen örménylakta tartományra utal. A korszakról további források HÉRODOTOSZ műve, a *Tudakozódások* (Hisztóriai), valamint XENOPHÓN *Felvonulás* (Anabaszisz) című munkája. Mindkét műben szó esik az örmények korabeli életmódjáról is.

A makedón Nagy Sán-

dor 336-323 között nyugatról kiinduló világbirodalmat hoz létre, amely elsöpri Perzsiát és szintén Indiáig terjed. Ekkor az ervandida örmény állam rövid időre ismét önállósodni tudott. Nagy Sándor halála után a birodalom darabokra hullott, a középső és keleti rész *Szeleukida Birodalom* néven maradt fenn. A Szeleukidák ismét fennhatóságuk alá vonták Örményországot.

Artaseszida-dinasztia

Ekkor új hatalom jelent meg Nyugaton: a *Római Birodalom*. Kr. e. 190-ben Magnésziánál súlyos vereséget mértek a szeleukida államra. Ennek köszönhetően a Nagy-Örményország függetlenné vált és erős királyság lett, amely Kr. e. 189-Kr. u. 428 között, azaz több, mint 600 esztendőn keresztül fennállt.

Az Örmény Királyságot I. *Artasesz* (Kr. e. 189-160) hozta létre. Mintegy száz évvel későbbi utóda, II. (*Nagy*) *Tigrán* (Kr. e. 95-55) volt az, aki egyesítette az akkor még egymástól függetlenül létező örmény államokat. Nagy Tigrán a legjelentősebb örmény uralkodónak mondható. Elfoglalta a szomszédos államokat: Kappadókiát, Szíriát, Palesztina egy részét, Mezopotámia északi

Khor Virap kolostor

részét és Irán északnyugati részét. Ezzel hatalmas birodalmat hozott létre, amely délnyugaton a Földközi-tengerig, keleten a Kaszpi-tengerig, északnyugaton pedig csaknem a Fekete-tengerig tartott (tehát ezen állam határait sem „mosta három tenger”). Nagy Tigrán felvette a „*királyok királya*” címet. Ahogyan Nagy Sándor is gyakran tette (*Alexandria*), Nagy Tigrán is számos várost önmagáról nevezett el birodalma legkülönbözőbb pontjain (*Tigranakert*). A főváros az a Tigranakert volt, amely a Nagy-Örményország délnyugati részén, ám Nagy Tigrán birodalmának közepén volt található.

A rómaiaknak azonban nem volt ínyére, hogy keleti határaikon egy ilyen erős állam formálódott. Sereget küldtek Örményország ellen, amelyet *Lucullus* vezetett. Lucullus Kr. e. 69-ben behatolt Örményországba és elpusztította a

fővárost, Tigranakertet. Kr. e. 68-ban az *Aracani*-folyó mellett döntő vereséget mért az örmény seregre. Az *artasati szerződés* nyomán az örmény állam elveszítette összes hódítását, és a korábbi területre zsugorodott össze.

Arsakida-dinasztia

Az *Artaseszida*-dinasztia Kr. e. 189-r. u. 1-ig uralkodott Örményországban. Kr. u. 1-r. u. 66 között különböző idegen dinasztiák szerezték meg a hatalmat, de egyikük sem tudta tartósan fenntartani uralmát, azaz nem váltak örmény dinasztiává. *Zsidó*, *párthus* és *grúz* uralkodók váltották egymást, gyakran egymást elűzve és visszatérve.

Kr. u. 66-ban végül I. *Arsak* tudta megszilárdítani hatalmát. Az ő dinasztiája Kr. u. 428-ig állt fenn, mint örmény dinasztia.

Örményországban ebben az időben három kulturális hatás érvényesült. A régi örmény isteneket még a perzsa uralom idején felváltották a perzsa istenek és a tűzkultusz. A szeleukida uralom idején a görög hatás érvényesült, ekkor vált Örményország *hellenizált* állammá. Az ország hivatalos nyelve évszázadokon keresztül a görög volt. A perzsa isteneket is igyekeztek a görög istennel azonosítani. A Kr. u. I. században épült

Garni városában az a templom, amely a perzsa Mitrász-kultusz központja volt, ám görög stílusban épült. Az ornamentikák azonban már örmény mintákat mutatnak. A harmadik külső hatás a szíreké volt. Az ország déli tartományaiban szír kancelláriák és szír iskolák működtek.

A kereszténységet is görög, illetve szír térítők kezdték el terjeszteni. Ezért az örmény liturgia lényegében görög szövegeken alapszik, de számos szír elemet tartalmaz.

Az örménység legjelesebb keresztény térítője a párthus származású *Világosító Szt. Gergely* volt. Örményországban római nyomásra keresztényüldözés folyt. IV. *Tiridat* király Világosító Szt. Gergelyt mély verembe vetette. A mély verem örményül *Khor Virap*, így hívják a mai napig azt a kolostort, amely e verem felé épült. A király súlyos bőrbetegséget kapott, majd a nővére álmodott, hogy addig nem gyógyul meg, amíg Világosító Szt. Gergelyt ki nem hozza a börtönből. Több, mint egy évtizednyi raboskodás után Gergely kiszabadult, a király meggyógyult és megtért. Örményország a világon elsőként államvallássá tette a kereszténységet a IV. század elején. A legenda szerint Világosító Szt. Gergely jelenést látott, amelyben megjelent neki Krisztus, és megmutatta, hol építsen templomot. Megépült a világ első, ma is álló keresztény temploma,

Köszönetnyilvánítás

Hálásan köszönjük *Dr. Csulak Levente* közösségi tagunknak 25.000 Ft, valamint *Dr. Angyaláti Enikő* közösségi tagunknak 10.000 Ft adományát, amellyel az egyesület működését segítették.

Végülis 1896 június 21-én övök volt a telek, amelyen már állott a szobakonyhás lakóház és a műhely is. Szépen gyarapodott a család, sorban jöttek a gyermekek is, és 1896 májusában egy kamarával, konyhával és lakószobával szándékoztak kibővíteni otthonukat, természetesen jóváhagyott tervrajz alapján. Így nézett ki 1896-ban Magyarlápason egy tervrajz.

Újabb földet is vásároltak 1897 január 7-én, 400 forintokért, amit készpénzben ~~vet~~fi ki Haraga Trézsi, és az ő javára be is kebeleztetett már az év február 27-én.

(Folytatjuk)

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban 4. rész

Az ókori Örményország

Az Örmény Egyház létrejötte

Világosító Szt. Gergely az újabb kutatások szerint 311-ben szabadulhatott ki abból a börtönből, amelybe IV. Tiridat király vetette (*Khor Virap*, "mély verem"). Szent Gergelyt a *kappadókiai Caesarea* városában szentelték püspökké. IV. Tiridat király felvette a kereszténységet, és az ország hivatalos vallása a kereszténység lett. Ez a tény figyelemre méltó, hiszen a Római Birodalomban a 313-ban tartott *milánói konferencián* engedélyezték a kereszténységet a birodalom nyugati felében, a keleti részen folytatódott a keresztényüldözés 313-324 között. Világosító Szt. Gergely ebben az időben megszervezte az örmény egyházat, és az egykori pogány szentélyek helyére keresztény templomokat építtetett.

Világosító Szt. Gergely 325 körül lemondott az egyház vezetéséről, s azt fiára, *Arisztakészra* hagyta. Ebben az időben még nem volt összeférhetetlen a házas állapot és a püspöki rang; ma már a keleti egyházakban csak nőtlen papokat szentelnek püspökké. A nő papok elnevezése *kahana*, míg a szerzetespapoké *abegha* (mindkettő szír eredetű kifejezés). Az egyházi ranglétrán a szerzetespapok mehetnek feljebb: *vardapet* (egyháztanító), illetve püspök válhat belőlük. A legfőbb egyházi méltóság a *katolikosz*, amely az örmény egyházban külön szentségi fokozat.

Világosító Szt. Gergely fiát, Arisztakészt küldte el 325-ben az *I. Nicaei* Zsinatra, ahol az arianizmus nevű eretnokség elvetéséről döntöttek a püspökök. *Areiosz* azt tanította, hogy az Atya, a Fiú és a Szentlélek nem egyenrangúak, hanem egyik a másikból keletkezett, ebben a sorrendben. Elfogadták a niceai hitvallást, amelyet a 381-es *I. Konstantinápolyi Zsinaton* kibővítettek. Így keletkezett az a hitvallás, amely a katolikus és az ortodox egyház minden miséjén elhangzik, és amely a három isteni személy egyenrangúságát mondja ki.

Az Örmény Egyház önállósodása

Az *Örmény Királyság* a 300-as évek közepétől a római-perzsa háborús konfliktusok megújultak. Örményország újból hadszíntérré vált, az ütközőállam szerepét betöltve. Örményországnak politikai érdeke fűződött ahhoz, hogy egyháza ne függjön a *Római Birodalom* egyházától, mert ezt a perzsák nem nézték jó szemmel. Ezért *Pap* nevű királyuk uralkodása alatt (370-374) egyházjogilag függetlenné vált az Örmény Egyház, azaz elszakadt a cezáriai metropolitától. Ezentúl az Örmény Egyház fejét, a katolikoszt az örmény püspökök szentelik fel.

Az örmény írás föltalálása

A kereszténységnek, mint államvallásnak a befogadásával az örmény nép egésze még nem vált kereszténnyé. A keresztény hitet szír, valamint görögül beszélő római térítők terjesztették. Az örmény állam hivatalos nyelve a görög volt, egyes déli tartományokban a szír. Az iskolákban is ezeket a nyelveket tanították. Aki azonban nem járt sem görög, sem szír iskolába, nem érthette meg a görög és szír nyelvű szövegeket. Így felmerült az igény, hogy a Bibliát, az egyházatyák irodalmát, az egyházjogi és a

liturgikus szövegeket örményre fordítsák. Ehhez azonban szükség volt arra, hogy az örmény nyelv is rendelkezzen írással.

Párthus Szt. Izsák katolikosz a IV. század végén egy tudós aszkétát, *Szt. Meszrop Mastoc*-ot kérte meg, hogy alkossa meg az írást az örmény nyelv számára. *Szt. Meszrop Mastoc* kezdetben a szír írásnak az örmény nyelvre való adaptálásával próbálkozott, ám ez nem ment az örmény nyelv hangzógazdagsága miatt. Végül egy észak-arámi ábécé jeleiből, a görög ábécé egyes betűiből és önálló jelekből megalkotta az örmény ábécét, amelyben a betűk sorrendje nagyjából a görög ábécé rendjét követi. *Szt. Meszrop Mastoc* a legenda szerint egy barlangban ülve látomást látott, amelyben egy kéz a barlang falára rajzolja az örmény ábécé betűit. Az örmény írás megalkotása a bevett elmélet szerint 404-406 között történt.

Az az írás, amelyet *Szt. Meszrop Mastoc* megalkotott, *a jerkatagir*, vagyis nagybetűs (majuszkuláris) írás. A késő középkorban ebből fejlődött ki *a bologir*, vagyis kisbetűs (minuszkuláris) írás, végül ez utóbbiból *a notörgir* vagyis nótárius (kurzív) írás.

Mastoc és tanítványai nekiláttak, hogy a Bibliát és az egyházi irodalmat lefordítsák örményre. Az örmény fordításirodalom révén jött létre az örmény irodalmi nyelv.

Vramsapuh király és *Párthus Szt. Izsák* katolikosz támogatásával *Szt. Meszrop Mastoc* iskolákat alapított Örményország különböző részein, ahol az örmény írást, valamint az újonnan kialakult örmény irodalmi nyelvet tanították. Az V. század elején Örményországban hat különböző változata lehetett az örmény nyelvnek. Az első örmény irodalmi nyelv, *az óörmény* a *Mastoc* által beszélt nyelvjáráson, *a taroni* nyelvjáráson alapult.

Szt. Meszrop Mastoc életét legfiatalabb tanítványa, *Korjun* írta meg. Ez volt az első önálló örmény irodalmi alkotás. Ezután az ötödik században virágozni kezdett az irodalom. Ez volt az örmény irodalom aranykora. Az óörmény nyelvnek az ötödik században használt változatát klasszikus *örménynek* nevezzük.

Korjun szerint *Szt. Meszrop Mastoc* nem csak az örmények, hanem a grúzok és az ún. kaukázusi albánok számára is alkotott írást. A legelső örmény írás, vagyis a nagybetűs írás feltűnően hasonlít a grúz majuszkuláris írásra és a kaukázusi albán írásra. A hasonlóság írástudományi szempontból olyan mértékű, hogy az nem lehet véletlen műve. A kereszténység terjesztése, valamint e három ország közötti szoros politikai kapcsolat ténye is megerősíti, hogy a három írás keletkezése nem történhetett egymástól függetlenül.

(Folytatjuk)

Meghívó

Tutsek János (1924 - 2007)

fotóművész életmű kiállításának megnyitója

Szeptember 18. kedd, 17 óra

Helyszín: Marczibányi téri Művelődési Központ M Galéria

(1022 Budapest, Marczibányi tér 5/A)

Bevezetőt mond: *dr. Issekutz Sarolta* elnök

Az életművet méltatja *Kincses Károly* fotó muzeológus, akinek gondolatait felolvassa *Flórián Antal* színművész

Pódiumműsor - közreműködik: *Flórián Antal* és *Szabó Anikó* színművészek

A kiállítás 2007. szeptember 30-ig tekinthető meg naponta 9-19 óra között.

A kiállítást a *Budapest Főv. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat* és az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* rendezi

A kiállítás támogatói: *Information Balance Europe Kft.* és *Paskucz László* (grafikák)

Figyelem!

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

5. rész

Örményország alkonya

Az Örmény Királyság megszűnése

Az *Örmény Királyság* Kr. e. 189-Kr. u. 428 között állt fenn. Nyugatról a *Római Birodalom*, keletről különböző perzsa dinasztiák: párthusok, szászánidák szorongatták. Örményország az ütközőállam szerepét töltötte be két nagy birodalom között. Területén gyakran hadakoztak egymással a szomszédos nagyhatalmak. Az örmény király és a tartományi főurak (*nakhararok*) gyakran ellentétes oldalra húztak.

387-ben a Római Birodalom és a *Szászánida Birodalom* felosztotta egymás közt Örményország területét. Az ország nyugati ötödét *Armenia Minor* néven a Római Birodalomhoz csatolták, míg a keleti négyötöd rész perzsa megszállás alá került. A perzsák meghagyták az arsakida királyokat, egészen 428-ig.

A perzsa uralom

428-ban Örményország keleti (nagyobbik) része a Szászánida Birodalom részeként egésze-

rű tartományi rangra süllyedt. A királyságot megszüntették, a tartomány élére *marzpant* ültettek. A katolikoszt, *Szent Nersészt* elhurcolták a birodalom belséjébe és fogságban tartották. Helyette egymás után két ellenkatolikoszt tettek meg egyházfőnek, akiket a Szászánida Birodalom területén működő szír egyházból választottak ki. Ez az egyház a legrégebbi keresztény közösség, amely a Római Birodalom területén kívül létesült, mégpedig Mezopotámiában, *Ktésziphón* központtal. A II. században már biztosan fennállt, a neve ekkor *Kelet Egyháza* volt. Később Nesztoriánus, illetve Asszír Egyháznak is nevezték. Rítusa az ún. káld rítus.

Örmény liturgia: úrfelmutatás

Az ötödik század első felét az örmény történészek „homályos fejezetnek” tartják. Mivel az örménység politikailag megosztott volt, az országot és az egyházat pedig hirtelen lefejezték, a források homályosak és ellentmondóak. Az örmény nyelven mondott liturgiának a kezdete is erre az időszakra tehető. A mise szövegét, ahogyan a Bibliát is, görögből fordították, ám nem világos, hogy a szír rítusok milyen mértékben befolyásolták.

Örmény liturgia: behúzzák a kis függönyt

A szászánidák nem érték be azzal, hogy országuk egyháza (keleti szír egyház) alá vonják az örmény egyházat. II. *Jezdegerd* szászánida király (438-457) uralkodása alatt az örményeket a perzsa zoroasztriánus vallás követőivé akarták tenni. Az örmények fellázdáltak, mozgósítottak és a hadba indultak. A háborúban részt vettek az örmény püspökök is. A döntő csatára *Avarajr* mellett került sor 451-ben. A hadvezér, *Szt. Vardan*

Mamikonjan és társai vértanúhalált szenvedtek. Ezt a csatát ugyan elveszítették az örmények, de az eredmény végül az lett, hogy Örményország keresztény maradt (míg a perzsa nép, nyelv és vallás 200 év múlva szinte eltűnt: a nép vegyült az arabokkal, megszületett az arabírásos újperzsa nyelv, a lakosság pedig muszlimmá lett: a perzsa tűzkultuszt csak az Indiába menekült *párszik*, azaz perzsák, valamint a kurd *jezdik* őrzik a mai napig).

Szt. Vardant és vértanútársait a mai napig a legkiemelkedőbb szentek és nemzeti hősök közé sorolják, méltán népszerű a mai napig ez a név, amelyet ma már Vartánnak ejtenek. (A keresztneveket gyakran használják vezetőknévként, mint a híres énekesnő, a bulgáriai örmény származású *Sylvie Vartan*.)

A Khalkédóni Zsinat (451)

Az örmény püspökök, mivel az örmény kereszténység megmaradásáért harcoltak, nem tudtak részt venni a Római Birodalomban megtartott, igen fontos összejövetelen, a *Khalkédóni Zsinaton*. Itt többek között *Jézus Krisztus* isteni és emberi természetéről vitatkoztak a zsinati atyák. Valójában egyházi vezetők vetélkedéséről és teológiai iskolák szócsatájáról és presztízsharcáról volt szó. Ám mindezek

Örmény liturgia: szőlőszentelési körmenet

következmenyeképp az ún. keleti ortodox egyházak elszakadtak. Mivel az örmény püspökök nem voltak jelen, és a zsinaton történekről hamis információkat kaptak, ők is az elszakadt egyházakhoz csatlakoztak. Az 505/506-ban tartott I. dvini zsinaton, majd az 553-as II. dvini zsinaton úgy határoznak, hogy az *Örmény Apostoli Egyház* elutasítja a Khalkédóni Zsinaton megfogalmazott tanításokat. Emiatt egészen a XX. század második felében lezajlott teológiai párbeszédig az Örmény Apostoli egyházat is, a többi keleti ortodox egyházzal együtt eretnek egyházaknak tartották. 1996-ban *II. János Pál* pápa

és *I. Garegin*, Minden Örmények Katolikosza közös nyilatkozatot írtak alá, amelyben leszögezik, hogy a Katolikus Egyház és az Örmény Apostoli Egyház Krisztusról szóló hite megegyezik.

Az arab uralom

628-ban új hatalom jelent meg a Közel-Keleten:

az Arab Birodalom. Néhány év alatt elfoglalták az egész Közel-Keletet, bekebelezték a hatalmas Szászánida Birodalmat. 639-ben már Örményországban voltak. Örményországot *Arminija* néven az Arab Birodalom tartományává tették, amelyet az ún. *osztikán* kormányzott. A Birodalom legkiemelkedőbb kalifája az *Ezer-egyéjszaka meséiből* is ismert *Hárún al-Rasíd* (786-809) volt. Az ő halála után a Birodalom hanyatlani kezdett, a bagdadi kalifa hatalma gyengült. Örményország egyre nagyobb önállóságra tett szert.

(Folytatjuk)

Figyelem!

Az Egyesület e-mail címe megváltozott az alábbiak szerint!

E-mail: magyar.ormeny@t-online.hu

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

6. rész

Az örmény reneszánsz

Örményország az európai középkor első felében a perzsa *Szászánida*, majd az *Arab Birodalom* tartománya volt. Ez az időszak azonban nem jelentette az örménység számára a kulturális élet sötét foltját. Éppen a perzsa megszállással esett egyidőbe az önálló örmény ábécé megteremtése, amely az örmény keresztény hagyományok őrzését jelentette minden külső megszállással szemben.

Az önálló Örményország felé

Az irodalomban két fontos irány érvényesült: az egyik az *egyházi irodalom*. Azon belül különösen fontos szerepet töltenek be az örmény egyházi himnuszok, a sarakánok. Ezek az énekek kezdetben hasonlóságot mutatnak szír megfelelőikkel, majd a bizánci himnuszoktól vívmányait örményre is átültetik és továbbfejlesztik. Így születik meg a világ egyik leggazdagabb zenei-költészeti öröksége.

A másik irány a *krónikairódalom*. A történetírók egymás műveit folytatják, mások pedig Ádám-Évától kezdik, a szó szoros értelmében. Ezek a történeti művek fontos forrásul szolgálnak nem csak az örmény, hanem a környező népek történetének megismeréséhez is.

Az építészet szintén nagy fejlődésnek indult: a Bizáncból átvett egyhajós bazi-

likákat felváltották a háromhajós, majd a kereszthajós bazilikák. Már a hetedik századtól találunk monumentális, kupolás szerkezetű templomokat. Végül megjelennek a kör alaprajzú templomok a hetedik században.

A bagratida-Örményország

Az Arab Birodalom gyengülése következtében Örményország politikailag is erősödni kezdett. A fejedelmi családok egyike, a *Bagratidák* a maguk hatalma alatt egyesítették az ország egész területét. 885-ben *I. Asot Bagratuni* kiáltotta az örmény királyságot, amelyet elismertek a környező nagyhatalmak.

A bagratida korszak 885-1071 között tartott. Ez a kor az örmény reneszánsz első periódusa. Örményország nemcsak politikai értelemben született újjá, hanem művelődésében is új irányok jelentek meg.

Nareki Szent Gergely az első örmény misztikus költő. A neki tulajdonított egyházi énekeket nem számítva egyetlen nagy művet írt: a *Siraloménekek könyvét*, amely a középkori örmény költészet egyedülálló remeke.

A bagratida királyok székhelye *Ani* volt, amelyet az ezeregy templom városának is neveznek. Számos gazdag ember a saját nevének megörökítése érdekében

templomot épített, ezek a templomok egymáshoz hasonló alaprajzúak. Ekkor jelent meg a kívülről kör, belülről karéjos alaprajzú templom. Érdekes, hogy Magyarországon a korai Árpád-korból találunk templomokat, amelyek ugyanezzel az alaprajzzal rendelkeznek, illetve szentélyük ilyen alaprajzú templom volt, amelyet később templomhajóval egészítettek ki. Ez a párhuzam arra utal, amit írásos forrásokból, oklevelekből és helységnevekből is tudunk, hogy az Árpád-kori Magyarországon már éltek örmények.

A szeldzsuk támadás

A XI. század derekán a *Közel-Keleten* eladdig ismeretlen hódító je-

lent meg: a *szeldzsukok*. Az utóbbi nép *Belső-Ázsiából* érkezett és a török nyelvcsalád oguz ágához tartozó nyelvet beszélt. Az Örményországtól keletre található *Bizánci Birodalom*, a védekezésre hivatkozva 1045-ben annektálta Örményország nyugati tartományait, így Anit is. Végül 1071-ben a szeldzsukok vereséget mértek a bizánci erőkre, amely az örményekre nézve végzetesnek bizonyult. A szeldzsukok így szabadon mozoghattak Örményország területén, és minden maradék területet meghódítottak. A Szeldzsuk Birodalom végül szultánágokra bomlott, és a területen további hódítók jelentek meg.

(Folytatjuk)

Megdöböntő

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület az áprilisi Örmény Kultúra Hete keretében mutatta be az örmény népi társról megjelentetett *Nikolaj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium* című könyvét. Az Egyesület a könyv-kiadás támogatása céljából utófinanszírozásként pályázatot nyújtott be a *Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványhoz*, mellékelve a megjelent könyvet, a könyvbemutatóról szóló cikket, melyek méltatták a Magyarországon első ízben megjelent e témájú könyvet.

A Kuratórium a pályázatot nem támogatta. Érdeklődésünkre tájékoztattak, hogy a pályázatot elbíráló bizottság 4-es kóddal értékelte a könyvpályázatot, amelynek a kódtáblázat szerinti meghatározása: „*Nem fejleszti a kisebbségi identitástudatot (ha a programnak nincs kisebbségi tartalma)*”.

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány örmény kurátora: *Szárkiszján Ádám*, a jelenlegi *Országos Örmény Önkormányzat* elnöke. No comment!

„Egyáltalán az ember magában hordja az Istent és gyakorta akar emberfeletti lenni...” (1814.)
Széchenyi István

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

7. rész

A Kilikiai Kis-Örményország (1080-1375)

Új haza Kilikiában

A IX-XI. század között ismét független Örményországot, amelyet a *Bagratida*-dinasztia egyesített, 1071-ben elárasztották a szeldszukok. Ez volt az első olyan időszak, amikor örmények tömegesen menekültek hazájukból. A menekülők Dél felé vették útjukat, és a Földközi-tenger partvidékén, *Tarszosz* környékén találtak egy heggyekkel körülvett területet, *Kilikiát*, amely jól védhetőnek bizonyult. Itt rendezkedett be a *Kilikiai Kis-Örményország*. Az állam 1080-1375 között állt fenn.

Kilikiai Örmény Fejedelemség (1080-1198)

Az örmény társadalom széles rétegei, beleértve a nemességet és az egyházat, Kilikiában telepedett le. Az államot a *Rubenida*-dinasztia fogta össze, amelynek alapítója *I. Ruben* (1080-1095) még csak a fejedelmi címet viselte. Az újdonsült örmény fejedelemséget Bizánc nem ismerte el, két alkalommal (1137-1143 között, valamint 1158-ban) hadjáratot indított ellene és rövid időre elfoglalta. *III. Ruben* (1175-1187) sikeresen kiszorította a bizánciakat az egész területről. Őt testvére, *II. Leó* (1187-1219) követte az ország élén.

A fejedelemség időszaka több szempontból is jelentős. Ekkor telepedett át az örmény egyházfő, a katolikosz székhelye *Aniból* a kilikiai *Hromklába* (1150). Másfelől ez volt a keresztes hadjáratok virágkora. Kis-Örményország is a Közel-Keleten létrejött keresztes államok szomszédja és szövetségese volt. Harmadrészt ezt az időszakot a

katolikus és az örmény apostoli, illetve a bizánci és az örmény apostoli egyház közötti párbeszéd jellemezték. És nem utolsósorban: az örmény liturgia legnagyobb megújulása is ekkor történt, *Kegyelemteli Szt. Nerszész* katolikosz több ezer énekkel gazdagította az örmény egyházzenét.

Kilikiai Örmény Királyság (1198-1375)

A kilikiai örmény államnak, mint királyságnak a nemzetközi elismerése 1198-ban, *II. Leó* idején történt. Őt 1198-ban *Tarszoszban* nagy ünnepség közepette királlyá koronázták, *I. Leó* néven. *I. Leó* elismerte a pápa, a *Szent Római Birodalom*, a bizánci uralkodó, a bagdadi kalifa, valamint a bizánci és a jakobita szír egyház. A magyar *II. András* király, miután 1217-ben lényegében eredménytelen keresztes hadjáratot vezetett a Szentföldön, Kilikián keresztül tért vissza, és útközben eljegyezte fiát *I. Leó* örmény király leányával, *Izabellával*.

1226-ban új nemesi család szerezte meg az uralmat Kilikiában: a *Hetumida*-dinasztia. Az uralkodóházat *I. Hetum* (1226-1270) alapította. A Hetumidák alatt az örmény kancellária nyelve az ófrancia lett, az irodalmi nyelv pedig, az ófrancia mellett, a korabeli beszélt örményen alapuló, a mai nyugati örmény ősénekek számító középörmény nyelv lett.

Időközben megjelentek a mongolok, mint csaknem egész *Ázsia* meghódítói. Hetum király is kénytelen személyesen elmenni szövetségekötés végett *Möngke* nagykánhoz a mongol fővárosba, *Karakorumba*. *Möngke* testvére, *Hülegü* kán 1258-ban örmény segítséggel elfoglalja *Bagdadot*, majd kivégezteti a kalifát. Az 1260-as évektől azonban Egyiptom felől érkezik új hódító: a *Mamelukok*.

1292-ben elfoglalják *Hromklát*, így az örmény katolikosz kénytelen átköltözni a szintén kilikiai *Szisz* városába. A későbbi örmény katolikoszok és zsinatok a Rómához való közeledést pártolták.

1342-ben újabb dinasztia került hatalomra: a francia *Poitou*-ból származó *Lusignan*-dinasztia, akik a ciprusi kereszties állam királyai voltak. A *Mamelukok* tovább nyomulnak Kilikiában, végül 1375-ben elfoglalják a fővárost, *Sziszt*. Ezzel végetér a Kilikiai Kis-Örményország története. Az utolsó *Lusignan* királyt, *V. Leót* elfogták és 1382-ig *Kairóban* tartották fogva. 1393-ban halt meg francia földön. Ezután a ciprusi *Lusignanok* még használták az „*Örményország királya*” címet 1393-1510 között.

(Folytatjuk)

Fővárosi Örmény Klub

2008. január 17. csütörtök, 17 óra

Budapest, Magyarok Háza – Bartók terem

Program:

Újévi Köszöntőt mond: *Dr. Issekutz Sarolta*
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
elnöke

Az Ararát Ravennában

Várady Mária: Egy zarándokút tanulságai

– Velence / San Lazzaro sziget, mechitarista kolostor /

– Ravenna, Róma / A kora-keresztény itáliai építészet és díszítőművészet

Dr. Benedek Katalin és Dávid Csaba beszámolója a

2007. évi Világosító Szent Gergely búcsúról – Szamosújvárról

Erzsébetvárosi Örmény Búcsú

ifj. Opra Vilmos és Böjtös J. Opra Györgyi filmje

A műsort rendezi a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Támogatja: a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális

Egyesület

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

8. rész

Unió kísérletek a katolikus egyházzal

A XII. században élénkké váltak a Rómával, majd a Bizánccal folytatott párbeszéddek. Az előbbi *Lambroni Nerszész*, az utóbbi *Kegyelemteli Szt. Nerszész* közreműködésével történt. Miután azonban a bizánci császár „bekeményített”, az örmények ismét Róma felé fordultak. 1199-ben VI. Gergely katolikosz és számos örmény püspök aláírták az Örmény Apostoli Egyház egyesülését a Római Katolikus Egyházzal.

Az uniót az északon, az anyaországban maradt püspökök egy része nem fogadta el. Későbbi örmény királyok is a Rómával való egységet sürgették, mint II. Hetum, majd Osin. A katolikoszok közül II. Konstantin, VII. Gergely, III. Konstantin Róma-barátok voltak, és az 1307-es Sziszi Zsinat újra kimondta az egységet Rómával, amit a nép felháborodása követett. IV. Leó uralkodása alatt az ún. unitorok, vagyis az egységet szorgalmazó domonkos rendiek letelepedtek Kilikiában. Latinositási kísérleteik miatt ellenállást váltottak ki. Az örménység pro-latin és anti-latin táborra oszlott. Végül a király II. Jakab katolikoszt megfosztotta hatalmától.

Miközben Kilikiában hol a bizánci, hol a római egyházhoz való csatlakozást sürgették egyházfők, majd uralkodók, addig az idegen megszállás alatt lévő anyaországban kolostoregyetemeket alapítottak, ahol egyfelől a nyugati tudományokat, másfelől a katolikus és ortodox egyháznak tulajdonított tanokat cáfolatát tanították. Miután 1375-ben a Kilikiai Örményország megszűnt, a Sziszi Katolikus is meggyengült. 1441-ben Ecsmiadzinban 700 egyházi és laikus személy jelenlétében megtartott

zsinaton megválasztottak egy katolikoszt, aki a „Minden Örmények Katolikosza” címet vette fel. Szisz katolikosza a helyén maradt, az ő utódai a „Kilikiai Nagy Ház Katolikoszai”, akik ma a Bejrút melletti Antiliászban székelnek.

Minthogy a Rómával való unió kísérletek nem sikerültek, több évszázad után meg kellett békélni azzal a helyzettel, hogy az örménységnek csak egy része ismerte el Rómát. Ez a rész 1740-ben *Apraham Ardzivjánt* választotta meg előljárójává, akit 1742-ben Róma elismert, mint az Örmény Katolikus Egyház vezetője. Ő Rómához való hűsége jeléül az eredeti keresztnéve mellé a Péter nevet vette fel: *I. Péter Ábrahám*. Azóta valamennyi örmény katolikus egyházfő felveszi a Péter nevet. A jelenlegi egyházfő XIX. *Péter Nerszész*. Az örmény katolikus egyházfők a „Katolikus Örmények Kilikiai Házának Katolikosz-Pátriárkája” címet viselik.

Jelenleg tehát három örmény katolikus van, ebből kettő az Örmény Apostoli Egyház (egymástól független) vezetője, míg a harmadik elismeri a pápa fennhatóságát, és a katolikus egyházhoz tartozik.